

Олександр Петрович РОГАЧЕВСЬКИЙ

кандидат медичних наук, в.о. начальника Навчально-виробничого центру інноваційних технологій навчання, інформатизації та безперервної освіти, Одеський національний медичний університет
ORCID ID: 0000-0002-8063-258X

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРСАЙТ У СТРАТЕГІЧНОМУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Рогачевський, О. П. Концептуальна модель забезпечення методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я / Олександр Петрович Рогачевський // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 3. – С. 304 – 310. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Застосування стратегічних інструментів для управління галуззю охорони здоров'я є наразі нагальною проблемою для України. Форсайт-технологія спрямована на демократизацію процесів соціально-економічного регулювання та управління у національному середовищі країни, що забезпечує соціальну функцію галуззі охорони здоров'я.

Метою статті є запропонувати концептуальну модель забезпечення методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я.

Результати. Здійснено аналіз факторів впливу на методологію форсайт для галузі охорони здоров'я, в структурі яких особливе місце посідають ендогенні та екзогенні фактори. Запропоновано модель забезпечення методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я. Сценарії, які застосовуються в методології форсайт, повинні показати можливі альтернативні варіанти змін у відповідному середовищі національної галузі охорони здоров'я та їх вплив на перспективи стратегічного розвитку медичної сфери, а також зворотний вплив розвитку медичних технологій на галузь. Зазначимо, що сценарії ефективно доповнюють результати SWOT-аналізу, мозкових штурмів, патентного аналізу, дослідження перехресних взаємодій тощо. Структурована система методичних інструментів методології форсайт постійно змінюється. Ефективність комбінованого застосування різних методичних інструментів методології форсайт знаходить свої підтвердження в різних галузях національної економіки. Проаналізовано систему методів, які застосовуються у методології форсайт. Проаналізовано застосування форсайт-технології для аналізу сценаріїв подальшого розвитку пандемії Covid-19.

Висновки. За результатами дослідження доведено, що в умовах транспарентних трансформаційних перетворень національної галузі охорони здоров'я, застосування методології форсайт дозволить підняти на новий рівень заходи щодо створення сучасної моделі розміщення закладів (центрів) надання медичних послуг на території країни з метою забезпечення комплексного розвитку системи надання якісних медичних послуг громадянам країни.

Ключові слова: охорона здоров'я, стратегічне управління, стратегія, галузь охорони здоров'я, форсайт.

CONCEPTUAL MODEL OF PROVIDING FORESIGHT METHODOLOGY IN THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE NATIONAL HEALTH CARE SECTOR

Abstract

Introduction. *The use of strategic tools to manage the health sector is currently an urgent problem for Ukraine. Foresight technology aims to democratize the processes of socio-economic regulation and management in the national environment of the country, which provides a social function in the health sector.*

The purpose of the article is to propose a conceptual model for providing a foresight methodology in the strategic development of the national health care sector.

Results. *The analysis of the factors influencing the foresight methodology for the healthcare sector, in the structure of which endogenous and exogenous factors occupy a special place. The model for providing the foresight methodology in the strategic development of the national health care sector was proposed. The scenarios used in the foresight methodology should show the possible alternative changes in the relevant environment of the national health care sector and their impact on the prospects of strategic development of the medical sector, as well as the reverse impact of medical technology on the industry. It should be emphasized that the scenarios effectively complement the results of SWOT-analysis, brainstorming, patent analysis, cross-interaction research, etc., as the structured system of methodical tools of the foresight methodology is constantly changing. The system of methods used in foresight methodology is analyzed. The application of foresight technology for the analysis of scenarios for further development of the Covid-19 pandemic is analyzed.*

Conclusions. *According to the results of the study, it is proved that in the conditions of transparent transformations of the national healthcare sector, the application of the foresight methodology will allow to raise to a new level measures to create a modern model of medical facilities in the country, providing quality medical services to citizens of the country. The application of the foresight methodology in the strategic development of the country's healthcare sector will provide a visualization of the probable trend of development of the medical sphere and its components, through the socio-economic and innovation-technological component.*

Keywords: *healthcare, strategic management, strategy, healthcare industry, foresight.*

JEL classification: I10; I15

Вступ

Методологія форсайт у медичній сфері – це стратегічний управлінський інструмент, який моделює майбутні пріоритети стратегічного розвитку національної галузі охорони здоров'я з урахуванням соціально-економічних аспектів. У трансформаційних умовах, які притаманні Україні на протязі всіх років незалежності, методологія форсайту забезпечує демократизацію процесів соціально-економічного регулювання та управління у національному середовищі країни.

Проблеми стратегічного розвитку галузі охорони здоров'я розглянуті у наукових роботах В.М. Лехан, Г.О. Слабкого, М.В. Шевченка, Ю.В. Вороненка, А. Літвака, В.Ф. Москаленко, О.В. Устінової тощо. Проте, технологія форсайту не розглядалася з позиції галузі охорони здоров'я. Технологія форсайту у розвитку національної економіки була розглянута в наукових роботах Ю.М. Мельника, Л.М. Ємельяненко, М.О. Кизима, С.А. Квітки, І.О. Клопова, Т.А. Кравченко, Б. Мартіна, В.В. Масленникова, В.О. Рибінцевої, Л.І. Федулової.

Мета та завдання статті

Метою даного дослідження є формування концептуальної моделі забезпечення методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для застосування методології форсайту у національній галузі охорони здоров'я повинні бути створені коворкінг- і коучинг-центри, експертні та робочі групи, які забезпечать дослідження медичної сфери країни.

При застосуванні методології форсайту необхідно враховувати цілеспрямований вплив ендогенних та екзогенних факторів (рис. 1).

Рис. 1. Сукупність факторів впливу на методологію форсайту для галузі охорони здоров'я

Джерело: розробка автора

Кожна група ендогенних і екзогенних факторів впливу напряду або опосередковано впливає на прийняття рішень при застосуванні методології форсайту в медичній сфері. Ефективність та гармонійність методології форсайту у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я залежить від ефективного виокремлення факторів впливу та відповідних цілеспрямованих мотивів, тобто причин дій та вчинків, які впливають на функціонування медичної сфери країни. На рис. 2 побудовано авторську модель забезпечення методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я. У першому сегменті системи забезпечення методології форсайт в медичній сфері визначаються принципи, завдання та функції, які дозволять досягти визначеної мети дослідження. Мультикомпонентний комплекс стратегічних орієнтирів встановлює відповідні стандарти, параметри, критерії та обмеження дослідження, які визначаються у другому сегменті.

Інформаційно-аналітичне забезпечення методології форсайт та інструменти методичного спрямування визначаються, відповідно, на третьому та четвертому сегменті. Інформаційно-аналітичне забезпечення методології форсайт – це аналітична та синтетична інформація, яка діагностується, накопичується та передається відповідним стейкхолдерам. Інформаційно-аналітичне забезпечення методології форсайт повинно також визначати систему. Інформаційно-аналітичне забезпечення методології форсайт повинно відповідати принципу релевантності, що відповідає її вимогам вирішення стратегічних завдань у процесі застосування методології форсайт у медичній сфері. Процес реалізації методології форсайт в медичній сфері здійснюється у завершальному сегменті, де отримуємо відповідні результати, які забезпечать стратегія розвитку національної галузі охорони здоров'я у майбутньому.

Рис. 2. Модель забезпечення методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я

Джерело: розробка автора

Методологія форсайт передбачає обов'язкове проведення опитування, побудову дерева релевантності, обґрунтування майбутнього медичної сфери, зворотне сценування; мультикритеріальну оцінку, мультіваріативне позиціонування, планування, бюджетування, моделювання, діагностику та SWOT-дослідження. Існує безліч методів, які застосовуються у методології форсайт, але серед найбільш продуктивно використовуваних інструментів є Метод Дельфі, розробка сценаріїв, дорожнє картування, формування експертних панелей та господарська візуалізація.

Набір методів, який застосовується, слід обирати з урахуванням безлічі факторів:

- тимчасових обмежень;
- наявних ресурсів;
- наявності достатньої кількості компетентних експертів;
- доступу до інформаційних джерел;
- зацікавленості стейкхолдерів.

Найбільш застосованим інструментом методології форсайт є Метод Дельфі, який базується на опитуванні експертів або респондентів, які зацікавлені у розвитку відповідного сегменту економіки країни. Метою такого дослідження (опитування) є

отримання фахівцями-аналітиками інформації для подальшої обробки та забезпечення зворотного зв'язку з респондентами. При застосуванні даного методу опитування здійснюється не разово, а у мультиітераційній кількості та дозволяє отримати розгорнуті, об'єктивні й обґрунтовані результати.

Застосування сценаріїв у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я дозволяє визначити основні аспекти соціально-економічної політики в системі охорони здоров'я та фокусує на описі можливостей сукупності майбутніх умов розвитку та функціонування медичної сфери країни.

Яскравим прикладом застосування даного методу методології форсайт є наукове дослідження «Світового центру даних з геоінформатики та сталого розвитку», який функціонує у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» під егідою Міжнародної ради з науки International Science Council (Міжнародної ради з науки). Науковці даного центру провели дослідження «Форсайт Covid-19: вплив на економіку і суспільство», де візуалізували багатоваріантні сценарії подальшого розвитку пандемії Covid-19 у національному середовищі та вплив пандемії на подальший перебіг розвитку України.

Сценарії подальшого розвитку пандемії Covid-19 побудовано на основі методології технологічного передбачення. Ця методологія дозволяє репрезентувати майбутнє, що не може бути інтерпретованим як звичайний розвиток тенденцій минулого. Інструментарій, що використовується у подібних дослідженнях, ґрунтується на методах теорії систем і засобах системної математики, які можуть застосовуватися для розв'язання широкомасштабних міждисциплінарних завдань різної природи. У тому числі й тих, які виникають у процесі життєдіяльності складних систем, а відтак – і великих соціально-економічних утворень – від окремих галузей економіки аж до цілих держав. Необхідність звернутися саме до форсайт, а не до традиційних методів прогнозування, продиктована унікальністю ситуації, в якій нині опинилося людство, бо з пандеміями такого масштабу в умовах сучасної глобалізації воно ще не зустрічалося [1].

Таким чином, сценарії, які застосовуються в методології форсайт, повинні показати можливі альтернативні варіанти змін у відповідному середовищі національної галузі охорони здоров'я та їх вплив на перспективи стратегічного розвитку медичної сфери, а також зворотний вплив розвитку медичних технологій на галузь. Зазначимо, що сценарії ефективно доповнюють результати SWOT-аналізу, мозкових штурмів, патентного аналізу, дослідження перехресних взаємодій тощо.

Структурована система методичних інструментів методології форсайт постійно змінюється, тому за останні роки накопичено значний досвід практичного застосування їх у наукових дослідженнях. Ефективність комбінованого застосування різних методичних інструментів методології форсайт знаходить свої підтвердження в різних галузях національної економіки.

Таким чином, застосування методології форсайт у стратегічному розвитку національної галузі охорони здоров'я надасть можливість:

- провести сегментне та детальне дослідження поточної довгострокової динаміки розвитку національної галузі охорони здоров'я;
- здійснити оцінку можливих напрямів стратегічного розвитку медичної сфери;
- виокремити основні виклики та загрози, з якими медична сфера може стикнутися у майбутньому;
- дослідити процес активізації наявних резервів медичної сфери;
- сформувати бажані перспективи стратегічного розвитку національної галузі охорони здоров'я з урахуванням складової безпеки;
- розробити загальну стратегію розвитку національного середовища країни.

Зазначимо, що початок проведенню форсайт-досліджень у нашій країні було покладено «Державною програмою прогнозування науково-технологічного та

інформаційно-технологічного розвитку на 2004-2006 рр.», а під час її реалізації виконувалося форсайт-дослідження, результатом якого став відбір 14 критичних енергозберігаючих технологічних проектів, але фінансування Програми було скорочено майже вдвічі, а її реалізацію в 2006 році було призупинено. Постановою Кабінету Міністрів України від 11.09.2007 року № 1118 було затверджено «Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 роки». У результаті проведених форсайт-досліджень пріоритетними напрямками стали:

- Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- Енергетика та енергоефективність;
- Нові речовини та матеріали;
- Раціональне природокористування;
- Інформаційно-комунікаційні технології [4].

Також наголосимо, що методологія форсайт може бути використана для розробки пріоритетів державного або регіонального фінансування сучасних напрямів стратегічного розвитку медичної сфери у відповідному географічному сегменті країни.

Необхідно пам'ятати, що методологія форсайт – це не проорокування майбутнього національної галузі охорони здоров'я, а побудова його вже сьогоднішніми узгодженими діями стейкхолдерів. Методологія форсайт забезпечує створення комунікативного майданчика, на якому відбувається обговорення цілеспрямованих спільних дій, процесів й узгодження інтересів всіх стейкхолдерів, які зацікавлені у розвитку національної галузі охорони здоров'я.

В умовах транспарентних трансформаційних перетворень, які відбуваються на протязі п'яти років в медичній сфері України, можна розраховувати на те, що застосування методології форсайт у національній галузі охорони здоров'я дозволить підняти на новий рівень заходи щодо створення сучасної моделі розміщення закладів (центрів) надання медичних послуг на території країни з метою забезпечення комплексного розвитку системи надання якісних медичних послуг громадянам країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, методологія форсайт у медичній сфері – це концептуально-орієнтовна філософія, що фокусується на системно-орієнтовній модульованій розробці та запровадженні стратегічно-структурованої модернізації процесів у національній галузі охорони здоров'я через транспарентний діалог між всіма стейкхолдерами, які зацікавлені у розвитку національної медицини.

Методологія форсайт є стратегічним інструментом для активізації комунікаційного діалогу у національній галузі охорони здоров'я між зацікавленими суб'єктами: державними та регіональними інституціями, територіальними громадами, медичними закладами (центрами) та суспільством.

Застосування методології форсайт у стратегічному розвитку галузі охорони здоров'я країни забезпечить візуалізацію ймовірної тенденції розвитку медичної сфери та її складових, через соціально-економічну й інноваційно-технологічну складову, з орієнтацією на майбутні періоди функціонування, досягнення пріоритетної узгодженості та розуміння між стейкхолдерами. Форсайт активізує комунікаційний діалог у галузі охорони здоров'я країни між стейкхолдерами, які зацікавлені у розвитку медичної сфери. Сучасна методологія форсайт забезпечує демократизацію процесу стратегічного управління та регулювання у галузі охорони здоров'я країни.

Переоцінити вплив прогнозування ситуації у стані здоров'я нації за допомогою методології форсайту неможливо, а з урахуванням потреби національного суспільства в наданні якісних медичних послуг феномен форсайт здоров'я залишається відкритим для наукового дослідження.

Список літератури

1. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. URL: <http://wdc.org.ua/uk/covid-19-at-the-break-of-2020-2021>.
2. Пандемія COVID-19: можливі сценарії та очікувані перспективи. URL: <https://kpi.ua/covid19>.
3. Шеремет О. О. Теоретико-методологічні засади процесу забезпечення та реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 375 с.
4. Мельник Ю. М. Теоретико-методологічні засади регулювання розвитку промисловості у національній економіці: монографія. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 365 с.
5. Мельник Ю. М. Застосування форсайт-технології у розвитку промисловості національної економіки. *Причорноморські студії*. 2019. Випуск 37/1. С. 71-77.
6. Вороненко Ю. В. Стратегічне управління в охороні здоров'я: теоретичні та практичні аспекти. *Науковий журнал МОЗ України*. 2014. № 5 (1). С. 39-46.
7. Данченко О. Б., Ленський В. В. Моделі стратегічного менеджменту медичних проектів проектно-орієнтованого медичного закладу. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2018. № 2 (1278). С. 45-52.
8. Сафонов Ю. М., Борщ В. І. Стратегічний менеджмент закладів охорони здоров'я України: принципи та особливості застосування в галузі охорони здоров'я України. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 8 (218). С. 62-69.

References

1. *Svitovyi tsentr danykh z heoinformatyky ta staloho rozvytku* (2020). [World Data Center for Geoinformatics and Sustainable Development]. Available at: <http://wdc.org.ua/uk/covid-19-at-the-break-of-2020-2021>.
2. *Pandemiia COVID-19: mozhlyvi stsenarii ta ochikuvani perspektyvy* (2019). [The COVID-19 pandemic: possible scenarios and expected prospects]. Available at: <https://kpi.ua/covid19>.
3. Sheremet, O. O. (2019). *Teoretyko-metodolohichni zasady protsesu zabezpechennia ta realizatsii rynkovykh stratehii u kharchovii promyslovosti*. [Theoretical and methodological principles of the process of ensuring and implementing market strategies in the food industry]. OLDI-PLIUS. Kherson. Ukraine.
4. Melnyk, Yu. M. (2019). *Teoretyko-metodolohichni zasady rehuliuivannia rozvytku promyslovosti u natsionalnii ekonomitsi*. [Theoretical and methodological principles of regulating the development of industry in the national economy]. OLDI-PLIUS. Kherson. Ukraine.
5. Melnyk, Yu. M. (2019). «Application of foresight technology in the development of industry of the national economy». *Prychornomorski studii vypusk. 37/1*, pp. 71-77.
6. Voronenko, Yu. V. (2014). «Strategic management in health care: theoretical and practical aspects». *Scientific journal of the Ministry of Health of Ukraine*. № 5 (1), pp. 39-46.
7. Danchenko, O. B, Lensky, V. V. (2018). «Models of strategic management of medical projects of project-oriented medical institution». *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: Strategic management, portfolio management, programs and projects*. № 2 (1278), pp. 45-52.
8. Safonov, Yu. M., Borsch, V. I. (2019). «Strategic management of health care institutions of Ukraine: principles and features of application in the field of health care of Ukraine». *Current economic problems*. № 8 (218), pp. 62-69. DOI 10.32752/1993-6788-2019-1-218-62-69.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2020 р.